

УДК 01: 001. 814 (477)

Тетяна ДОБКО,

завідділу НБУВ, канд. іст. наук, старш. наук. співроб.,

Надія МОІСЄНКО,

наук. співроб.

Бібліографічні ресурси як джерела розкриття процесів демократичних перетворень в українському суспільстві

Стаття присвячена висвітленню механізму відображення питань демократичних перетворень у поточних державних бібліографічних покажчиках та електронних ресурсах, відповідного формування довідково-бібліографічного фонду, підготовки бібліографічних продуктів, які розкривають його сучасні складові, здійснення навігації користувачів у бібліотечно-бібліографічних ресурсах.

*«Демократія найкраще спрацьовує тоді,
коли народ має доступ до всієї інформації,
якщо це не йде всупереч інтересам безпеки держави»*

Ліндон Б. Джонсон

Незважаючи на політичні кризи, які останнім часом виявляють системний характер, в Україні дійсно відбуваються демократичні перетворення, і міжнародне співтовариство визнало Україну демократичною державою з ринковою економікою.

«Найважливішими гарантами, умовно та одночасно наслідком демократії став процес формування громадянського суспільства і правової держави в різних країнах демократичного світу. У цьому розумінні демократія – не ізольоване від інших суспільних процесів явище, а складова цілісної зміни: економічного зростання, прогресу знання і продуктивних сил, формування громадянського суспільства, правової держави та еволюції культури, сполучення

індивідуального і колективного розвитку людини і суспільства» [3, с. 144].

На думку російського бібліотекознавця В. Фокеева, як особливий рівень інформаційної інфраструктури громадянського суспільства є бібліографічний простір – сфера генезису, середовище генерування і трансляції соціального бібліографічного знання (інформації), що забезпечує розвиток громадянського суспільства [5].

Накопичення інформації, інтенсивний розвиток традиційних друкованих видань та електронних інформаційних ресурсів призводить до інформаційного перевантаження. Ускладнення пошуку необхідної інформації посилює значення науки їх використання та роль діяльності довідково-бібліографічних служб в інформаційному забезпеченні користувачів.

Бібліографія в згорнутому вигляді відображає суспільні зміни, стан демократичних перетворень, відбитих у документному потоці.

У своїй діяльності бібліографічні служби користуються законодавчими нормами права громадян на інформацію, принципом свободи виробництва, розповсюдження й використання бібліографічних ресурсів.

Відділ довідково-бібліографічного обслуговування (ВДБО) Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) у структурі Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади (СІАЗ) останніми роками працює над науковою темою **«Розвиток інформаційно-аналітичної діяльності бібліотек у процесі демократичних перетворень українського суспільства»**. У цьому напрямі аналізується відображення питань демократичних перетворень у поточних державних бібліографічних показниках та електронних ресурсах, спрямовуються зусилля на відповідне формування довідково-бібліографічного фонду, готуються бібліографічні продукти, які розкривають його сучасні складові, здійснюється навігація користувачів у бібліотечно-бібліографічних ресурсах.

Задоволення запитів користувачів щодо процесів демократизації суспільства здійснюється шляхом:

- пошуку наявних бібліографічних покажчиків серед доступних електронних ресурсів, їх архівування;
- створення бібліографічних списків актуальної тематики у ви-переджувальному режимі;
- підготовки тематичних бібліографічних довідок на замовлення організацій, установ, фізичних осіб;
- консультування й надання усних бібліографічних довідок користувачам в оперативному режимі.

Важливим є моніторинг електронного середовища, пошук вже підготовлених і доступних баз даних і бібліографічних покажчиків, оскільки сучасний користувач надає перевагу використанню електронних бібліографічних ресурсів і пошукових систем.

Реальним є доступність інформації для громадськості щодо діяльності офіційних державних органів, використання сайтів Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, інших урядових структур. У НБУВ надається користувачам доступ до правових баз даних (БД) «Ліга: Закон» інформаційно-аналітичного центру «Ліга», де представлено законодавчі та нормативні документи, як найвищих органів державної влади, так і відомчі документи. Важливим є наявність у БД посилання на офіційне друковане джерело інформації.

Найоперативніше бібліографічну інформацію користувач може знайти в електронних каталогах найбільших бібліотек України.

Інформація про публікації у періодичних виданнях, наукових збірниках найбільш повно представлена в загальнодержавній реферативній БД «Україніка наукова» (1998 –); реферативно-бібліографічних БД Книжкової палати України: «Економіка. Економічні науки» (2002–2006); «Політика. Політичні науки» (2002–2006) та бібліографічних БД Національної парламентської бібліотеки України (НПБУ) «Політика і політики у дзеркалі періодичних видань» і «Політематична БД статей з періодичних ви-

дань», «Статті з наукових збірників», БД публікацій з періодичних видань Кіровоградської ОУНБ, Дніпропетровської ОУНБ та ін. На сучасному етапі бібліотеки формують власні проблемно-орієнтовані БД, які дають можливість швидко задовольняти тематичні запити на своїй документній базі.

Серед зарубіжних електронних бібліографічних ресурсів користувачі надають перевагу БД Інституту наукової інформації з питань суспільних наук Російської академії наук (ІНІСН), які відображають окремі видання (монографії, щорічники, збірники статей, матеріали конференцій, бібліографічні покажчики тощо), статті з журналів та збірників, депоновані рукописи, автореферати дисертацій тощо та Російській електронній бібліотеці, яка містить реферативну інформацію ІНІСН.

Розширює інформаційну базу дослідження використання передплачених НБУВ найавторитетніших онлайн-науково-інформаційних ресурсів, доступ до яких надається в локальній комп'ютерній мережі бібліотеки та наукових установах НАНУ (наукова електронна бібліотека інформаційних продуктів найбільшого у світі видавництва наукової літератури Elsevier на платформі ScienceDirect; інформаційні продукти на платформі EBSCOhost).

Згідно з нашим аналізом, на сайтах наукових бібліотек України розміщуються бібліографічні покажчики та рекомендаційні списки літератури, а також веббіографічна інформація з найактуальнішої тематики сучасних економічних, правових, політичних процесів, які відбуваються в суспільстві, та їх демократичних перетворень. Крім того, на сайтах державних установ, наукових бібліотек України представлено бібліографічну інформацію з питань демократичних перетворень у суспільстві. У відділі довідково-бібліографічного обслуговування НБУВ ведеться робота з формування електронного фонду бібліографічних покажчиків, які є у вільному доступі на сайтах бібліотек України.

На сайті Верховної Ради України представлено ряд бібліографічних покажчиків до книжкових виставок з актуальних проблем законотворчості (1997–2008 рр.), підготовлених відділом інформаційно-бібліотечного забезпечення Інформаційного управління Апарату Верховної Ради України разом із НПБУ. Інформація подана за тематичними розділами, у тому числі «Конституційне державне право» та ін. Наприклад, Україна – здобутки і перспективи (до 15-ї річниці Дня Незалежності України) : бібліогр. покажч. – К., 2006.– Режим доступу: <http://www.lib.rada.gov.ua/static/about/nezalechshn.html>.

Бібліографічний покажчик відображає монографії, матеріали науково-практичних конференцій, навчальні посібники, статті зі збірників наукових праць, журналів та газет за 1990–2006 рр. Інформація структурована за розділами: офіційні матеріали, історія становлення парламентаризму в Україні, Верховна Рада незалежної України, конституційні засади формування українського парламенту.

Бібліографічні матеріали покажчиків до законопроектів, підготовлених до розгляду на пленарних засіданнях другої сесії Верховної Ради України шостого скликання, розташовані за тематичними розділами, у тому числі «Державне будівництво». Даний розділ містить бібліографічні списки: **«Вибори народних депутатів України (щодо прохідного бар'єра)»**, **«Всеукраїнський референдум»**, **«Доброчесна поведінка осіб, уповноважених на виконання функцій держави, органів місцевого самоврядування»**, **«Кабінет Міністрів України»**, **«Концепція соціальної держави України»**, **«Місьцеве самоврядування в Україні (щодо взаємовідносин між місцевими державними адміністраціями та районними і обласними радами)»**, **«Місьцевий референдум»**, **«Місьцеві державні адміністрації (щодо питань організації, повноважень та порядку діяльності місцевих державних адміністрацій)»** тощо. Режим доступу: <http://www/lib.rada.gov.ua/static/about/monitoring.html>.

Становлять інтерес електронні бібліографічні покажчики:

Всеукраїнський референдум [2000–2008 pp.] : бібліогр. покажч. – К., 2008. – 72 назви.

Місцевий референдум [1996–2008 pp.] : бібліогр. покажч. – К., 2008. – 107 назв.

Місцеві державні адміністрації (щодо питань організації, повноважень та порядку діяльності місцевих державних адміністрацій) [1999–2008 pp.] : бібліогр. покажч. – К., 2008. – 65 назв. Режим доступу : http://www.rada.gov.ua/LIBRARY/bibliogr/08_misz_administrac.html.

Матеріал у покажчиках розташовано за розділами: видання нормативного характеру та книги, брошури, статті. Важливим є зазначення дати підготовки інформації.

Значний вклад у систематизацію національних інформаційних ресурсів здійснюють обласні універсальні наукові бібліотеки (ОУНБ). Так, Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека підготувала покажчики:

Державне управління й місцеве самоврядування / уклад.: Т. Г. Балаж, Г. П. Зенченко. – Ужгород, 2004. – 8 с. Режим доступу : <http://www.biblioteka.uz.ua/public/public.htm>.

Відображено статті з періодичних видань відомих науковців, практичних працівників, їхні роздуми щодо подальшого розвитку місцевого самоврядування, а також аналітичні матеріали, інші документи за 2002–2004 pp. Матеріал подано за розділами: історія держави і права, конституційне право, професійна підготовка та підвищення кваліфікації. Покажчик частково анотований.

Державність, вимріяна поколіннями : прес-дайджест / уклад.: О. А. Канюка, М. Ю. Сверлович. – Ужгород, 2006. – 6 с. Режим доступу : <http://www.biblioteka.uz.ua/public/public.htm>.

Дайджест підготовлено інформаційно-бібліографічним відділом з нагоди 15-ї річниці незалежності України. Матеріал подано за тематичними розділами. Перший – «24 серпня – День Незалежності України» становлять офіційні джерела з анотаціями. Другий розділ «Є така держава Україна» присвячено 15-річчю проголо-

шення незалежності Української держави. Третій розділ «Хай буде вільна Україна на всі віки, на всі часи!» містить матеріали на допомогу організаторам свят до Дня Незалежності України. У межах розділів монографії, статті зі збірників, журналів, газет за 1990–2006 рр. розташовано за алфавітом.

Ряд бібліографічних покажчиків пропонує віддаленим користувачам Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека:

Віртуальний світ права : вебліогр. покажч. Вип. 1. / уклад. О. Проців. – Т., 2005. Режим доступу : <http://www.library.te.ua/about/vidannya/webliograf/vsp5/>.

Вебліографічний покажчик рекомендує користувачам віртуальні ресурси з різних блоків інформації, які значно полегшать пошук у мережі Інтернет та доповнять масив отриманої в бібліотеці інформації з конкретної теми. Покажчик складається з таких розділів: органи державної влади, законодавство, засоби масової інформації, правові організації, асоціації юристів та юридичні фірми, бібліотеки, навчальні заклади, спеціалізовані тематичні сайти тощо. Інформацію про права людини вміщено в розділі «Спеціалізовані тематичні сайти» в підрозділі «Українські правові сайти». Користувачів адресують до сайтів: Uapravo (права людини) (www.uapravo.org) та Юрист ХХІ (права людини) (www.u21.org.ua) тощо.

Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Гончара підготувала покажчик:

Конституція незалежної України: шляхи реалізації та реформування : (реком. бібліогр. покажч.) / уклад. Т. С. Федько. – Херсон, 2007. – 16 с. – 28 назв. Режим доступу : <http://www.lib.kherson.ua/ukr-konst.htm>.

Посібник містить публікації з книг та періодичних видань українською та російською мовами за 2005–2007 рр. Матеріал у покажчику систематизовано за розділами: Конституція суверенної України та її розвиток; Основи суспільного та державного ладу; Основні права та свободи людини; Виборча система; Органи за-

конодавчої влади в Україні; Конституційна реформа в Україні. У кожному розділі на першому місці розміщено законодавчі й нормативні документи, книги, інші публікації – за абеткою. Допоміжний апарат представлений іменним покажчиком.

Хмельницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. М. Островського підготувала покажчик:

Від Конституції Пилипа Орлика – до Конституції незалежної України : реком. бібліогр. покажч. / уклад. Л. Марцонь. – Хмельницький, 2006. – 28 с. – 141 назв. Режим доступу : <http://ounb.km.ua/rec/vidanya/pr8.doc>.

Відображено літературу про історію конституційного процесу в Україні від XVIII ст. до сьогодення, наявну у фондах Хмельницької ОУНБ ім. М. Островського. Стислу історичну довідку з даної теми вміщує передмова. Покажчик містить відомості про монографії, словники, довідники, навчальні посібники, статті зі збірників, енциклопедій, журналів та газет за 1963–2006 рр. Матеріал розташовано за розділами: Історія конституційних процесів в Україні, Конституція Пилипа Орлика 1710 року, Конституція УНР 1918 року, Конституція ЗУНР 1918–1919 років, Конституція УРСР 1919 року, Конституція УРСР 1929 року, Конституція УРСР 1937 року, Конституція УРСР 1978 року, Конституція України 1996 року, Конституційне право України. Для зручності пошуку додається «Алфавітний покажчик авторів і назв матеріалів». У розділі «Рекомендована література» подано видання, відсутні в бібліотеці.

Також можна відзначити «Вебліографічний список по євроінтеграції» Європейського центру інформації Хмельницької ОУНБ ім. М. Островського. Режим доступу : http://www.ppngo.org/cei/evrosub_page.php?menu=14&id=16&pid=14.

Бібліотека Запорізької державної інженерної академії представляє покажчики:

Вибори. Референдуми. Плебісцити. Виборчі кампанії : реком. список л-ри / упоряд.: Г. Л. Журибіда. – Запоріжжя, 2006. – 6 с. –

36 назв. Режим доступу : <http://www.library.zgia.zp.ua/ukr/index.php?text=Reklist&id=49>.

Рекомендаційний список подає офіційні документи, монографії, статті зі збірників, журналів, газет, розташованих за розділами: Виборчі системи зарубіжних країн; Технології виборчих кампаній; Вибори в Україні. Список складений на основі книжкового фонду бібліотеки за період з 2000 р. до 16 лютого 2006 р.

Гражданское общество : [библиогр. список лит.] / сост. Г. Л. Журибида. – Запорожье, 2008. – 6 с. – 71 назв. Режим доступу : <http://www.library.zgia.zp.ua/ukr/index.php?text=Reklist&id=49>.

Список літератури з фондів бібліотеки подає статті зі збірників, журналів, газет за 2001–2007 рр.

Місцеве самоврядування : реком. список л-ри / уклад.: Т. В. Ємчицька. – Запоріжжя, 2005. – 10 с. Режим доступу: <http://www.library.zgia.zp.ua/ukr/index.php?text=Reklist&id=49>.

Список літератури, адресований викладачам та студентам, відображає нормативні та законодавчі матеріали, книги, журнальні та газетні статті за 1997–2005 рр. Матеріал розташовано за розділами: Законодавство України про місцеве самоврядування; Конституційно-правові засади місцевого самоврядування; Державне будівництво і місцеве самоврядування; Система, органи та функції місцевого самоврядування; Місцеве самоврядування в зарубіжних країнах.

Як показує аналіз, наявне деяке дублювання в підготовці бібліографічних посібників, що певно зумовлене необхідністю обласних наукових бібліотек задовольняти читацькі запити, передусім на своїй документній базі. Отже, існує суспільна потреба в структурованій бібліографічній інформації.

Для повноти пошуку залишається актуальним і важливим формування традиційного довідково-бібліографічного фонду, використання поточних державних бібліографічних покажчиків України: «Літопис книг», «Літопис авторефератів дисертацій», «Літопис журнальних статей», що готує Книжкова палата України.

Питання демократизації суспільства висвітлено також у друкованих працях викладачів вищих навчальних закладів (ВНЗ). Позитивним є те, що зазвичай вони представлені також на сайтах ВНЗ. До прикладу:

Праці викладачів та професорів Національного університету «Києво-Могилянська академія» 1992–2002 рр. : бібліогр. покажч. / Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія», наук. б-ка ; наук. ред.: М. Брик, Т. Ярошенко ; уклад. Н. Казакова. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська акад.», 2005. – 523 с.

Бібліографічний покажчик праць викладачів Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника. 1992–2006 : [у 3 т.] / Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника. Наук. б-ка ; редкол.: І. Ф. Миронюк, О. М. Білоус ; уклад.: І. Ю. Шимків ; передм.: Б. К. Остафійчук. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2007. – Т. 1. – 558 с.; Т. 2. – 545 с.

Бібліографічний покажчик праць наукових співробітників та аспірантів Науково-дослідного інституту українознавства (2000–2006 рр.) / упоряд О. Б. Ярошинський ; М-во освіти і науки України, Наук.-дослід. ін-т українознавства. – К., 2007. – 234 с.

Розділ «Бібліотека» сайту Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса (Режим доступу : <http://www.ipi-end.gov.ua/?mid=8>) містить:

- електронний каталог наукової бібліотеки інституту (постійно оновлюється);
- монографії співробітників інституту (повні бібліографічні описи, анотації, обкладинки, електронні версії тощо) ;
- вибрані статті співробітників інституту в електронному вигляді ;
- вибрані автореферати дисертацій співробітників інституту чи захищених у спеціалізованій ученій раді;
- наукові записки інституту (повні бібліографічні описи, зміст, анотації, електронні версії – з 2006 р.);
- посилання на корисні інтернет-ресурси.

У розділі «Монографії» представлено й електронні версії біо-бібліографічних покажчиків відомих учених-правознавців, що ви-йшли в серії «Біобібліографія вчених України»: «І. Ф. Курас. Біобібліографія» (К., 2005), «В. Ф. Солдатенко: Біобібліографія» (К., 2008).

Традиційні друковані видання залишаються важливим інфор-маційним ресурсом.

Правові питання процесів державотворення відображено в по-кажчиках до відповідних періодичних видань:

Систематизований покажчик статей з юридичних наук, опублі-кованих у Віснику Львівського інституту внутрішніх справ та у Наукових вісниках Львівського юридичного інституту МВС Ук-раїни і Львівського державного університету внутрішніх справ за 1995–2006 рр. / Львів. держ. ун-т внутр. справ ; уклад. В. К. Гри-шук. – Л., 2007. – 128 с. – (Довідкова література; Вип. 13).

Наукові дослідження з даної тематики представлено в щоріч-ному виданні Академії правових наук України, яке виходить з 1995 р., «Перелік тем дисертаційних досліджень з проблем дер-жави і права». У фонді Відділу ДБО НБУВ є видання за 1995–2007 рр. Останнє з них:

Перелік тем дисертаційних досліджень з проблем держави і права (2007 р.). Розглянуті та схвалені відділеннями Академії пра-вових наук України / Акад. правових наук України ; упоряд.: Д. В. Лук'янов, І. Й. Пучковська. – Х. : Право, 2008. – 164 с.

Серед зарубіжних бібліографічних покажчиків у фондах ВДБО назвемо:

Democracy – Toward an American Understanding: a Selected Read-ing List of Books / Harold C. Relyea ; Congressional Research Serv-ice Library of Congress, American National Government, Government Division. – [S. I.], 1992. – 18 p.

Демократія – як її розуміють американці: список вибраних книг за 1880–1991 рр. (близько 200 назв), розташованих за розді-лами: світова класика, американська класика, американські дер-

жавні діячі, американські біографії, історія та давня думка, сучасна теорія, соціальні умови, відомі організації, популярна інформація, суспільна діяльність, влада, демократія, кризи і демократія, наука та техніка, прогресивний розвиток, поезія, драми, новели.

Отже, ми бачимо, що інформація з названої теми розпорошена по різних бібліографічних джерелах і її пошук потребує значних зусиль. Це й змушує користувачів звертатися до бібліотек з індивідуальними запитами, у яких конкретизуються тематика, обумовлюються види, мови та хронологічні межі документів.

За індивідуальними запитами користувачів у ВДБО останніми роками підготовлено тематичні списки літератури за темами, що висвітлюють досвід зарубіжної демократії, організацію виборчого процесу, питання контролю влади за громадськістю тощо. До прикладу: «Законодавство зарубіжних країн про партії та громадські об'єднання» (1979–1997 рр.), «Легітимність та легальність влади» (1994–2002 рр.), «Інформаційне забезпечення процесом реформування суспільства» (1994–2002 рр.), «Сприяння науки реформуванню та розвитку суспільства» (1994–2003 рр.), «Структурні реформи та адміністративні перетворення» (1996–2004 рр.), «Громадянське суспільство» (1999–2006 рр.), «Виборчі системи» (1991–2005 рр.), «Відкритість та прозорість влади» (1997–2005 рр.), «Громадський контроль. Громадська експертиза» (1995–2006 рр.), «Виборчі системи» (1991–2005 рр.) тощо.

Ще один напрям популяризації бібліографічної та реферативної інформації – систематичне, з 2005 р., розміщення її на сторінках інформаційно-аналітичного журналу «Україна: події, факти, коментарі». Фахівцями ВДБО добираються нові надходження до НБУВ книг, які висвітлюють сучасну суспільно-політичну ситуацію, законодавчу базу, питання розвитку демократичних перетворень в Україні, містять дослідження й прогнозування суспільно-політичних та економічних процесів; висвітлюють участь громадян у суспільно-політичному житті країни, сприяють вихованню соціально-правової культури громадян, національної

свідомості, формуванню сучасного світогляду на засадах духовності, пріоритету моральних цінностей, поширенню ідей гуманізму, демократії, законоповаги тощо.

Таким чином, з вищевикладеного можна зробити висновок, що широкий спектр демократичних перетворень відбивається в різноманітних бібліографічних джерелах. Надання користувачеві релевантної запити інформації потребує значних зусиль щодо її пошуку, систематизації, надання доступу. Для забезпечення повноти інформації з теми користувачеві доводиться здійснювати послідовний пошук у різних джерелах, визначаючи пріоритетність їх використання, аналізуючи актуальність, достовірність, релевантність.

Постає необхідність розгортання міжвідомчої координації діяльності бібліотек України в створенні й використанні інформаційно-бібліографічних ресурсів, що сприяло б більш ефективному та оперативному задоволенню запитів користувачів, а разом з тим і раціональному використанню матеріальних, трудових ресурсів бібліотек та інших науково-інформаційних установ і організацій. Є потреба й у систематичній підготовці путівників по базах даних та електронних ресурсах.

Важливим у задоволенні інформаційних запитів користувачів нам вбачається розширення міжбібліотечної взаємодії з метою узгодженого формування єдиного інформаційно-бібліотечного простору країни, реєстрації і каталогізації електронних бібліографічних ресурсів.

Список використаної літератури

1. *Головаха, Е. И.*, Демократизация общества и развитие личности: от тоталитаризма к демократии [Текст] / Е. И. Головаха, И. Э. Бекешкина, В. С. Небоженко. – К., 1992. – 126 с.

2. *Горовий, В. М.* Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства [Текст] / В. М. Горо-

вий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; наук. ред. О. С. Онищенко. – К. : НБУВ, 2005. – 297 с.

3. *Обушний, М. І.* Політологія [Текст]: довідник, навч. посіб. / М. І. Обушний, А. А. Коваленко, О. І. Ткач ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Довіра, 2004. – 599 с.

4. Україна: прогрес на шляху сталого розвитку [Текст] : Інф.-аналіт. огляд виконання «Порядку денного на ХХІ століття» / НАН України, Рада по вивч. продуктив. сил України / наук. кер. Б. М. Данилишин. – К. : ЗАТ «НІЧЛАВА», 2002. – 224 с.

5. *Фокеев, В. А.* Библиографическое пространство гражданского общества [Текст] / В. А. Фокеев // Библиография. – 2000. – № 2. – С. 3–11.